

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. У сучасних умовах, коли формуються нові економічні відносини і процеси, а національна економіка України все більше стає інтегрованою у світове господарство, виникає нагальна потреба у структурних змінах і пошуку нової моделі взаємовідносин її державного і приватного секторів. В останні десятиліття в економіках ряду розвинених країн та країн, що розвиваються, склалася нова та особлива якість взаємодії держави та приватного сектору економіки, яка виражає результат еволюції відносин від переважаючого прямого втручання держави в економіку до застосування різних форм регулювання і впровадження партнерських відносин. В Україні, незважаючи на глибокі реформаційні перетворення, держава, як і раніше, є основним суб'єктом регулювання економіки. Водночас в умовах економічних реформ більш очевидною є необхідність використання і подальшого удосконалення більш дієвого механізму співпраці – державно-приватного партнерства (ДПП).

Удосконалення механізму державно-приватного партнерства і формування на його основі нових структур в економічній системі України в умовах її модернізації може створити реальне підґрунтя для активнішого залучення в економіку приватних інвестицій, підвищення якості товарів і послуг, що надаються споживачам, сприяти зростанню конкурентоспроможності приватного сектору, забезпечити отримання інших позитивних ефектів – використовувати нові ефективні форми фінансування, більш сучасні та прогресивні методи управління, що в сукупності дозволить модернізувати інституційне середовище національної економіки, підвищити ступінь інституційного забезпечення економічного розвитку на рівень, що відповідає розвинутих ринковим економікам.

Теоретичні основи побудови відносин держави і приватного сектору закладені в працях Дж. К. Гелбрейта, Т. Веблена, Л. Ерхарда, Дж. М. Кейнса, Дж. Коммонса, Р. Коуза, Д. Норта, А. Маршалла, А. Мюллер-Армака, В. Ойкена, А. Сміта, М. Фрідмена та ін. Проблемам розвитку державно-приватного партнерства у сучасній вітчизняній економічній науці присвячені праці таких вчених-економістів: М. Авксентьев, І. Богдан, Г. Бондар, М. Бутко, Ю. Вдовенко, В. Геєць, Л. Горошкова, А. Гречан, Л. Гриценко, Б. Данилишин, О. Дзюблюк, О. Длугопольський, І. Запатріна, Б. Луців, О. Ляхович, А. Мельник, К. Павлюк, О. Степанова, О. Тулай, Н. Філіпова, Є. Черевиков, П. Шилепницький, М. Шкільняк та ін. Попри напрацьованість теоретико-методологічних положень щодо сутнісних характеристик ДПП, його еволюції, моделей застосування, в економічній літературі недостатньо уваги приділено питанням імплементації механізму ДПП в інституційну архітектуру національної економіки. Концептуалізація його участі в інституційному забезпеченні економічного розвитку національної економіки не знайшла достатнього висвітлення і є актуальною нині.

Практична значимість системного аналізу процесів взаємодії держави і приватного сектору економіки, необхідність осмислення причин її повільної імплементації у вітчизняну практику та пошук шляхів удосконалення організаційно-економічного механізму ДПП як інституційної складової модернізації економіки України зумовили вибір теми дисертаційної роботи, визначили її мету і завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота є складовою науково-дослідних робіт Тернопільського національного економічного університету, зокрема тем: «Інституційне забезпечення структурних трансформацій національної економіки» (державний реєстраційний номер 0110U001205), «Модернізація механізмів реалізації регіональної структурної політики» (державний реєстраційний номер 0112U007884), «Інституційні основи корпоративного управління в транзитивній економіці» (державний реєстраційний номер 0110U008610). У межах цих тем автором розроблено теоретичні підходи і практичні рекомендації щодо удосконалення організаційно-економічного механізму ДПП у системі інституціоналізації розвитку національної економіки.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є теоретико-методичне обґрунтування та вироблення науково-практичних рекомендацій щодо імплементації і розвитку механізму ДПП у системі інституційної архітектури економіки України. Реалізація мети зумовила визначення таких завдань дослідження:

- розкрити теоретичні засади взаємодії державного і приватного секторів економіки як явища в інституціоналізації розвитку національної економіки;
- виявити та обґрунтувати мотиваційні чинники формування та розвитку ДПП з метою визначення критеріальної бази для вибору організаційно-економічного механізму такої співпраці;
- узагальнити зарубіжний досвід застосування організаційно-економічних моделей співпраці держави і бізнесу для позиціонування основних форм ДПП як методологічної бази вибору відповідного механізму;
- виробити методичний інструментарій дослідження передумов і механізму ДПП через добір варіантів поєднання методологічних підходів та взаємопов'язаних методів для побудови алгоритму дослідження;
- проаналізувати стан системоутворюючих секторів економіки та умови їх функціонування в контексті обґрунтування потреби в розвитку ДПП;
- охарактеризувати практику застосування чинних механізмів взаємодії держави і приватного підприємництва з метою виявлення сильних і слабких сторін їх імплементації і визначення напрямів їх удосконалення;
- проаналізувати інституціональне середовище механізму ДПП в Україні з метою виявлення інституційних бар'єрів активізації такої форми співпраці держави і бізнесу;
- обґрунтувати концептуальні засади розбудови ДПП як інституційної складової модернізації розвитку національної економіки;
- здійснити моделювання процесу прийняття управлінських рішень щодо формування і реалізації ДПП;
- розробити пропозиції щодо удосконалення чинних механізмів ДПП за основними його формами.

Об'єктом дослідження є процеси розвитку ДПП у системі інституціонального розвитку національної економіки.

Предметом дослідження є теоретико-методичні засади та прикладні аспекти розбудови організаційно-економічного механізму ДПП як складової інституціоналізації розвитку національної економіки.

Методи дослідження. Методологічною базою дослідження є основні положення класичної та неокласичної теорій, кейнсіанської теорії, теорії

інституціоналізму, теорії суспільного вибору, концепцій нового державного менеджменту, суспільно-політичних мереж, врядування. В процесі дослідження використані загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема: теоретичного узагальнення, порівняння та морфологічного аналізу – у процесі формування понятійно-категоріального апарату дисертації; системного аналізу – для формування концептуальних засад побудови системи ДПП, визначення її основних елементів в інституціональному забезпеченні розвитку національної економіки; компаративний аналіз – при виявленні відмінностей моделей, позитивних і негативних сторін механізмів партнерства та основних бар'єрів для його подальшого розвитку; статистичного аналізу – для вивчення, групування, порівняння емпіричних даних з метою дослідження стану системоутворюючих галузей національної економіки; економіко-математичний метод – для побудови алгоритму ефективного розподілу ризиків між учасниками ДПП і його оптимізації; нормативно-правового моніторингу – для оцінки відповідності інституційного середовища умовам розвитку ДПП.

Наукова новизна одержаних результатів. Основним науковим результатом дослідження є концептуальне обґрунтування теоретико-методичних засад та надання практичних рекомендацій щодо розбудови механізму ДПП у системі інституціонального забезпечення розвитку національної економіки.

В дисертації сформульовані та обґрунтовані такі положення й результати, які мають наукову новизну:

вперше:

– запропоновано модель прийняття управлінських рішень щодо участі сторін у проектах ДПП, зміст якої полягає в оптимізації розподілу фінансових ризиків їх учасниками, що сприяє досягненню оптимального співвідношення витрат і вигід від проектів, підвищенню їх фінансової ефективності, досягненню очікуваних результатів. У контексті цього обґрунтовані критерії та розроблений алгоритм розподілу фінансових ризиків, який дозволяє врахувати як здатність партнерів до управління ризиками, так і їхні фінансові можливості щодо протидії ризикам на кожному з етапів життєвого циклу проекту ДПП;

удосконалено:

– понятійний апарат, зокрема визначення поняття «державно-приватне партнерство», яке, на відміну від існуючих, трактується як співпраця держави, суб'єктів приватного сектору і суспільних інститутів у різних соціально-економічних сферах діяльності для реалізації значимих суспільних та пріоритетних для держави проектів за її політично-інституційної підтримки, об'єднання ресурсів сторін, справедливого розподілу ризиків між партнерами, прозорості та рівноправності відносин для забезпечення ефективного розвитку економіки;

– ідентифікацію механізму ДПП у системі інституційної архітектури розвитку національної економіки. Авторське трактування ґрунтується на висунутій і доведеній гіпотезі, що механізм ДПП доцільно розглядати як складову сучасної інституційної архітектури національної економіки, як засіб послаблення конфлікту інтересів приватного сектору і держави, як сучасний механізм регулювання економічного розвитку, що передбачає багатосуб'єктність у прийнятті управлінських рішень щодо вирішення проблем розвитку окремих секторів національної економіки, а його формування має здійснюватись на засадах

системного підходу, що дозволить позиціювати його як підсистему в системі інституційного забезпечення розвитку національної економіки, яка органічно взаємодіє з іншими підсистемами і може бути структурована на підсистеми нижчого порядку (механізми окремих форм державно-приватного партнерства);

– концептуальні засади розбудови ДПП як складової модернізаційного розвитку економіки. На відміну від існуючої фрагментарної імплементації ДПП, не пов'язаної з стратегіями і програмами розвитку, запропоновано формування системи партнерств на засадах проектного менеджменту, що дозволить комплексно підійти до реалізації масштабних соціально-економічних завдань, поєднати через систему управління національні інтереси, інтереси великих компаній і малого бізнесу. В межах цього напрацьовано принципи формування системи управління проектами становлення і розвитку ДПП, систему критеріїв для формування портфеля партнерств на загальнодержавному, регіональному та локальному рівнях;

– організаційну модель управління проектом ДПП на умовах концесії, яка, на відміну від традиційного механізму управління проектами, передбачає формування нових процесів, що дозволять підвищити функціональність проектів у контексті економічної, соціальної, бюджетної результативності, здійснювати об'єктивну якісно-кількісну оцінку ризиків на різних стадіях формування і реалізації ДПП, оцінку вартості й ефективності можливих заходів з їх мінімізації;

– механізм лізингу у системі ДПП, який відрізняється від звичайного механізму лізингу: можливістю долучення до проектів ДПП, зокрема комплексних інвестиційних проектів, представників малого і середнього бізнесу; долученням до прийняття управлінських рішень комітету (комісії) місцевих органів влади з гарантування зобов'язань за кредитами; використанням таких важелів впливу на ефективний розподіл зобов'язань щодо фінансового забезпечення, як знижена ставка відсотка за лізингом, скорочений авансовий платіж, лояльні схеми погашення зобов'язань;

отримали подальший розвиток:

– систематизація моделей ДПП з позицій провідного зарубіжного досвіду і можливості застосування окремих його елементів в Україні. В контексті цього визначено критеріальну базу класифікації моделей, яка дозволяє виокремити форми і механізми ДПП, на основі їх типізації визначати методику аналізу і логіку прийняття управлінських рішень щодо конкретного об'єкта ДПП;

– інструментарій аналізу передумов імплементації механізму ДПП в інституціональне середовище розвитку національної економіки та оцінки його очікуваних соціально-економічних наслідків для країни, в межах якого запропоновано: авторський підхід до діагностики секторів економіки; методику визначення доцільності ДПП на основі оцінки його очікуваної ефективності для країни, регіону, територіальної громади, суб'єктів підприємництва; методику багатofакторної оцінки з точки зору своєчасності реалізації спільних проектів; методику оцінки ризиків і їх розподілу;

– підходи до обґрунтування потреби в імплементації механізму ДПП у системоутворюючих секторах економіки, для чого запропоновано використовувати метод типології для ідентифікації систем за низкою індикаторів розвитку секторів економіки, придатних до застосування механізму ДПП. Це дозволило визначити

пріоритети ДПП, виявити ступінь та інституційні бар'єри його імплементації в означених секторах економіки.

Практичне значення. На основі отриманих результатів розроблено пропозиції щодо удосконалення механізму ДПП, які дають можливість застосовувати нові практичні методи при формуванні моделей партнерства держави і бізнесу для забезпечення конкурентоспроможного розвитку національної економіки загалом.

Матеріали дисертаційної роботи використані Департаментом стратегії та економічного розвитку Міністерства аграрної політики та продовольства України в контексті імплементації механізму ДПП в аграрний сектор економіки та використання моделі розподілу ризиків (довідка № 11-4/400 від 17.12.2015 р.); Департаментом економіки і інвестицій Вінницької міської ради в процесі розробки Концепції «Вінниця – 2020» та рекомендацій щодо впровадження автоматизованої системи диспетчерського управління рухомих об'єктів пасажирського транспорту (АСДУ) у ДПП (довідка № 01-01-1536 від 17.11.2011 р.); Управлінням економіки Тульчинської РДА Вінницької області в частині пропозицій щодо підвищення ефективності застосування моделей ДПП (довідка № 77 від 29.12.2014 р.); Департаментом регіонального економічного розвитку Вінницької ОДА при розробці Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2020 року (довідка № 2009/1-1 від 31.07.2015 р.). Результати дисертації використовуються у навчальному процесі Вінницького навчально-наукового інституту економіки Тернопільського національного економічного університету при викладанні дисциплін «Національна економіка» та «Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва» (довідка № 040 від 22.06.2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати, представлені у дисертації, та наукова новизна, що виноситься на захист, отримані автором особисто. Із наукових праць, виконаних у співавторстві, використано тільки ті ідеї та положення, які є результатом особистих напрацювань.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційної роботи були обговорені та позитивно оцінені на міжнародних науково-практичних конференціях: «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації» (Тернопіль, 2011 р.), «Економічні механізми регулювання та контролю зовнішніх та внутрішніх економічних процесів» (Київ, 2011 р.), «Проблеми розвитку економічних, соціальних, інформаційних зв'язків та кооперації» (Вінниця, 2013 р.), «Формування моделі розподілу влади «центр-місцевість»: теорія і практика» (Тернопіль, 2014 р.), «Розвиток регіонів та громад в умовах адміністративно-територіальної реформи: перспективи та загрози» (Тернопіль – Вишнівець, 2015 р.); всеукраїнських науково-практичних конференціях з міжнародною участю: «Інституціоналізація структурної політики на регіональному і муніципальному рівнях» (Тернопіль, 2011 р.), «Інтеграційний вибір України: історія, сучасність, перспективи» (Вінниця, 2012 р.), «Публічне управління та регіональна політика в країнах Центральної і Східної Європи» (АРК, Форос, 2012 р.), «Проблеми та перспективи розвитку національних економік в сучасних умовах» (Вінниця, 2013 р.), «Влада і бізнес: актуальні проблеми партнерства» (АРК, Форос, 2013 р.), «Соціально-економічний розвиток України в умовах світової фінансової нестабільності» (Вінниця, 2014 р.),

«Конкурентоспроможність національної економіки та освіти: пошук ефективних рішень» (Вінниця, 2015 р.); всеукраїнській науково-практичній конференції «Теорія та практика трансформаційних перетворень в економіці, політиці та культурі за умов розвитку глобалізаційних процесів» (Вінниця, 2011 р.).

Публікації. За результатами дисертаційної роботи опублікована 21 наукова праця загальним обсягом 6,23 друк. арк., з яких особисто автору належать 5,18 друк. арк. У наукових фахових виданнях опубліковано 7 статей (з них 1 входить до реєстру міжнародних наукометричних баз), 1 стаття в іншому виданні, 13 тез доповідей конференцій різних рівнів.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається з вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел. Основний текст дисертації викладено на 212 сторінках. Матеріали дисертації містять 14 рисунків, 17 таблиць, 10 додатків на 48 сторінках. Список використаних джерел складається з 252 найменування і займає 28 сторінок. Повний обсяг роботи становить 288 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі «**Теоретико-методологічні засади державно-приватного партнерства в сучасній економічній системі**» досліджено теоретичні основи взаємодії державного і приватного секторів економіки як явища в інституціоналізації розвитку національної економіки; визначено мотиваційні чинники формування і розвитку ДПП як основи вибору його організаційно-економічного механізму; охарактеризовано організаційно-економічні моделі ДПП як методологічну базу вибору механізмів партнерства за основними його формами.

Аналіз поглядів відомих представників різних течій економічної теорії довів необхідність існування інтегруючих точок співпраці державного і приватного секторів економіки, однією з яких є механізм ДПП. Необхідність запровадження ДПП зумовлена викликами, що постали перед державним сектором, і його обмеженнями щодо вирішення проблем суспільного розвитку. Одним із головних чинників, що спонукає до розвитку ДПП, є нестача фінансових та інших ресурсів держави і наявність вільних ресурсів у приватному секторі. У теоретичному аспекті ДПП виражає модель інституціональних відносин між державою і бізнесом з інтегрованою функціональною відповідальністю та гнучкою ієрархією в економіці ринкового типу. Під таким трактуванням, як правило, розуміється два значення. В першому випадку – це система відносин держави і бізнесу в контрактно-договірній формі, яка широко використовується як інструмент регулювання соціально-економічного розвитку, тобто інструмент інституціоналізації цього розвитку. В другому випадку – це конкретні проекти, що реалізуються на базі різних форм власності.

На основі проведеного дослідження зроблено висновок, що ДПП, яке ґрунтується на визначеній законодавчій базі, є співпрацею держави, суб'єктів приватного сектору економіки і суспільних інститутів у різних соціально-економічних сферах діяльності для реалізації значимих суспільних і пріоритетних для держави проектів за її політично-інституційної підтримки, об'єднання ресурсів сторін, справедливого розподілу ризиків між партнерами, прозорості та рівноправності відносин для забезпечення ефективного розвитку економіки.

Позиціонування ДПП у розвитку національної економіки пов'язано з її інституціоналізацією, що розглядається як формування її сучасної інституційної архітектури, яка об'єднує такі базові інститути, як інститут власності, інститут підприємництва, інститут конкуренції, фінансово-кредитний інститут, інститут ціноутворення тощо, що детермінують формування і функціонування економічних агентів, взаємодіють між собою сукупністю інституцій (чинних правил) та доповнюються новими інститутами, поява яких є адекватною реакцією на глобальні, національні та регіональні виклики суспільству. Як особливий сучасний інститут в інституційній архітектурі ДПП має такі ознаки: представленість державного і приватного секторів; рівносторонність і рівноправність взаємовідносин обох секторів; спільна мета і відповідно визначений інтерес, об'єднання капіталів для досягнення окресленої мети; підкріплення співпраці контрактом (угодою); справедливий і прозорий розподіл ризиків і втрат. Якість виконання визначених завдань залежить значною мірою від взаємної вигоди учасників, яка фактично забезпечує дію мотиваційних факторів держави і бізнесу. Найважливішою мотиваційною установкою влади у процесі розбудови ДПП є вироблення правил життєдіяльності або умов існування для бізнесу, які зможуть постійно оновлюватися, не створюючи складнощів та не знижуючи стабільності відносин суб'єктів господарювання з державою. При формуванні ДПП важливо враховувати мотиваційні чинники обох сторін, проте при прийнятті рішення щодо започаткування проектів ДПП першочергово мають бути враховані запропоновані в дисертації критерії спільних інтересів. Зокрема, до них віднесено: створення умов для ділової активності; раціональне використання ресурсів; збільшення обсягів виробництва, розширення ринків збуту; підвищення добробуту суспільства, країни; створення стабільного та ефективного інституційного середовища; гарантування матеріальних і фінансових вигод для обох сторін партнерства. Це актуалізує не лише подальший розвиток ДПП, а й повноцінну імплементацію його в систему інститутів суспільства.

В систему ДПП входить сукупність суб'єктів, об'єктів, засобів, форм і механізмів (моделей) взаємодії, орієнтованих на досягнення визначених цілей. Формами ДПП можуть бути: концесійні угоди; створення організацій зі змішаною формою власності; замовлення на поставку товарів, виконання робіт, надання послуг для потреб державних органів влади і органів місцевого самоврядування; оренда; угоди про розподіл продукції; лізинг; контракти на обслуговування; контракти на управління, надання послуг і виконання різних видів робіт; договори про спільну діяльність; пайова участь капіталу приватного сектору економіки в державних підприємствах. Кожній формі властиві конкретні механізми та інструменти: правові, фінансові, податкові, цінові, економічні, організаційні та управлінські, які в ряді випадків діють різновекторно, при цьому стримуючи або стимулюючи розвиток ДПП.

Організаційно-економічний механізм ДПП – це сукупність форм і методів, інструментів та важелів впливу, за допомогою яких здійснюється узгоджена організація співпраці державного і приватного секторів економіки з метою вироблення спільного продукту і взаємодоповнююча економічна діяльність їх як єдиного цілого. Його зміст визначається специфікою тієї чи іншої організаційно-економічної моделі ДПП.

Узагальнення класифікацій Світового банку, Канадської ради з ДПП та Національної ради з ДПП США, які є визначальними, дозволило виокремити основні моделі ДПП, які визначені як своєрідна методологічна (інституційна) база вибору механізму ДПП. Зроблено висновок, що всі розглянуті в межах проаналізованих моделей механізми ДПП юридично оформляються у формі контрактів, які потрібно укладати на конкурсній основі, а визначальними критеріями конкурсного відбору мають бути такі: кінцева ціна послуг для споживача, обсяг необхідної фінансової підтримки від держави, здатність бізнесу ефективно впровадити проект.

У другому розділі **«Системний аналіз процесів взаємодії держави і приватного підприємництва у ринково-трансформаційній економіці»** визначено методичний інструментарій дослідження механізму ДПП у системі інституційного розвитку національної економіки, здійснено аналіз стану системоутворюючих секторів економіки та умов їх функціонування як індикатора потреби в ДПП, проведена оцінка практики застосування чинних механізмів взаємодії держави і приватного підприємництва в економіці України, виявлено інституційні бар'єри активізації ДПП.

Досліджуючи проблему функціонування механізму ДПП у національній економіці, акцентовано увагу на методичній базі, яка є підґрунтям для емпіричної розвідки, вироблення науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення практики ДПП, запропоновано комплексне застосування для цього системного, гносеологічного, історичного, інституційного, компаративного і синергетичного методологічних підходів, які реалізуються через відповідні методи аналізу.

Системний підхід і системний аналіз як метод визначення емпіричної бази дослідження проблематики ДПП у національній економіці України дозволили виокремити сектори, які обґрунтовано віднесені до системоутворюючих. За основу взято секторальний (сферний) тип побудови системного аналізу передумов і обґрунтування необхідності ДПП. З цієї метою напрацьована низка критеріїв (роль у створенні ВВП; роль у створенні суспільних благ; роль у створенні умов розвитку секторів), що дозволило врахувати результат їх функціонування, необхідність і придатність для партнерства. До системоутворюючих секторів віднесено: промисловість, аграрний сектор, житлово-комунальне господарство, освіту, охорону здоров'я, транспорт і інфраструктуру як основу їх функціонування. В якості індикаторів оцінки доцільності для започаткування (розширення) ДПП обрано: стан матеріально-технічного забезпечення (ступінь зносу основних фондів); ступінь фінансування в оновлення і модернізацію; ступінь фінансування щодо відновних потреб виробництва; якість надання послуг при наявних ресурсах.

В межах такого підходу зроблена оцінка ступеня досягнення цілей розвитку кожним сектором, ступеня ресурсного забезпечення їх функціональної діяльності, адекватності розвинутості інфраструктури завданням розвитку означених секторів. При проведенні аналізу системоутворюючих секторів національної економіки виявлено їх незадовільне функціонування, що насамперед спричинено недостатністю бюджетного фінансування, високим ступенем зносу матеріально-технічної бази, низькою якістю вироблених суспільних продуктів та послуг.

Зокрема, в ЖКГ діагностовано такі проблеми: значна зношеність основних фондів; переважання послуг низької якості; слабкий розвиток конкуренції;

непрозорість формування тарифів; недосконалість та неадаптованість до ринкових реалій фінансово-економічних механізмів функціонування; низька енергоефективність; неможливість профінансувати надання послуг з боку попиту; загроза техногенних катастроф. У системі охорони здоров'я, попри низький рівень модернізації матеріально-технічної бази, основними проблемами є: низька доступність якісної медичної допомоги; високі неофіційні платежі споживачів послуг; неефективні принципи фінансування та недофінансування, неефективність ресурсного забезпечення; недосконалість організаційної структури. Секторам виробничої діяльності характерна детехнологізація і низька інноваційність виробництва. В цих секторах стан матеріально-технічної бази за показником зносу основних фондів характеризується такими даними: сфера транспорту – 96,7%, промисловість – 56,9%, сфера будівництва – 51,9%. Транспортно-експлуатаційний стан автомобільних доріг стримує економічний розвиток держави. Загальною проблемою для всіх системоутворюючих секторів є концентрація бюджетних видатків на поточних витратах і недостатність капітальних вкладень з помітною тенденцією до зменшення частки останніх (табл. 1).

Таблиця 1

Структура видатків Зведеного бюджету України на фінансування секторів за економічною бюджетною класифікацією у 2012 р. і 2014 р., %*

Показник	Охорона здоров'я		Освіта		Сектори економічної діяльності (АПК, промисловість, транспорт, будівництво)		ЖКГ	
	2012р.	2014р.	2012р.	2014р.	2012р.	2014р.	2012р.	2014р.
Поточні видатки	92,0	96,5	96,3	97,7	62,2	82,6	89,3	90,8
Капітальні видатки	8,0	3,5	3,7	2,3	32,5	17,4	9,1	7,5
Кредитування	-	-	-	-	5,3	-	1,6	1,7
Всього	100	100	100	100	100	100	100	100

*Примітка: розраховано автором на підставі даних виконання бюджету, розміщених на офіційних сайтах Міністерства фінансів України та Державної служби статистики України.

Здійснені емпіричні оцінки, порівняльний аналіз динаміки фінансування обраних системоутворюючих секторів (рис. 1) є викликом для імплементації форм ДПП.

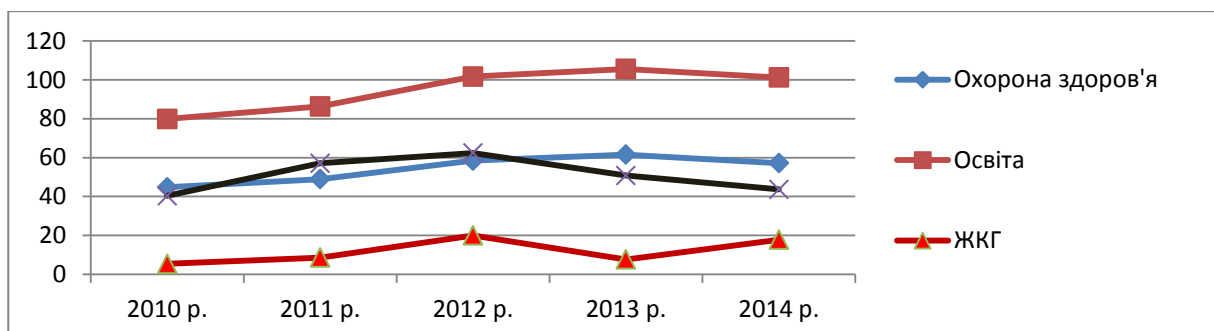

Рис. 1. Динаміка видатків Зведеного бюджету на фінансування секторів економіки України за економічною бюджетною класифікацією з урахуванням видатків на кредитування у 2010–2014 рр., млрд. грн.*

*Примітка: сформовано автором на підставі даних виконання бюджету, розміщених на офіційних сайтах Міністерства фінансів України та Державної служби статистики України.

На основі поглибленого аналізу умов функціонування зазначених секторів зроблено висновок про необхідність модернізації економіки через реалізацію спільних проектів на засадах механізму ДПП, який дозволить зберегти стратегічно важливі активи у власності держави і водночас підвищити інтерес бізнесу в частині спільних проектів з нею, що відкриває нове інвестиційне поле капіталовкладень для приватного сектору економіки.

Оцінка практики імплементації чинних механізмів ДПП в Україні свідчить, що поширеними механізмами партнерств є концесії, угоди про розподіл продукції, договори про спільну діяльність. З 2006 р. в Україні було укладено 5 угод про розподіл продукції (в основному у сфері експлуатації надр і видобутку). Станом на початок 2015 р. реалізувалось 210 концесійних договорів щодо державного (9 договорів) і комунального (201 договір) майна. В країні виконувалися 33 договори про спільну діяльність, що реалізуються на засадах ДПП як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях. 47,7% проектів було сконцентровано у сфері оброблення відходів; 32,5% – у сфері збору, очищення та розподілення води; 7,0% – у будівництві та/або експлуатації автострад, доріг, залізниць, злітно-посадкових смуг на аеродромах, мостів, шляхових естакад, тунелів і метрополітенів, морських і річкових портів та їх інфраструктури; 3% – у виробництві, транспортуванні та постачанні тепла; 9,4% – в інших видах діяльності. За даними Світового банку, загалом у країні в 1990–2013 рр. 70,69% проектів ДПП було сконцентровано в енергетиці, 27,14% – в теплопостачанні, 1,72% – на транспорті, 3,45% – у водопостачанні. Як компенсатор нестачі бюджетних коштів у частині інвестування в економіку це забезпечило 14640 млн. дол. США інвестиційних надходжень з розподілом цієї суми: 15,71% – в енергетику, 82,03% – в телекомунікації, 0,89% – в транспорт, 1,38% – у водопостачання. Характеристиками започаткованих механізмів ДПП є недостатня результативність, факти призупинення дії договорів, зростання вартості проектів, що зумовлено недосконалістю чинних механізмів.

Оцінка зазначених механізмів партнерства засвідчила такі недоліки: а) в концесіях – відсутність гарантій компенсацій і отримання доходів концесіонерів, порушення умов концесійного договору, консервація неможливості зміни умов проекту при змінах умов законодавства, тенденція до розірвання договорів, проблемний характер інвестицій приватного партнера, можливість втрат чи послаблення контролю з боку органів влади за необґрунтованим зростанням тарифів щодо якості послуг та ін.; б) в угодах про розподіл продукції – відсутність гарантій отримання бажаних обсягів продукції в зв'язку зі складною суспільно-політичною ситуацією, дестимулювання дешевшого і простішого способу видобування ресурсу власними компаніями; в) у договорах про спільну діяльність – заборона на внесення як вкладу у спільну діяльність основних фондів об'єктів державної власності, що не підлягають приватизації; передбачення особливих процедур укладання договорів; г) розмитість нормативно-правових положень щодо імплементації оренди і лізингу як повноцінних механізмів партнерства.

Інституційними бар'єрами активізації ДПП в економіці України загалом і в досліджуваних секторах зокрема є: недостатня адаптація існуючого інституційного середовища до нових умов економічної діяльності; нерозвинутість формальних інститутів, домінування неформальних інститутів над формальними; невідповідність між очікуваними та фактичними результатами як приватного сектору, так і держави;

недосконалість законодавчої бази; непослідовна державна політика щодо розвитку окремих секторів економіки; складна процедура прийняття рішень; відсутність кореспонденції між розвитком різних інститутів партнерства; недостатність рівня кваліфікації та компетентності державних службовців і представників бізнесу; відсутність практики корегування прийняття рішень; нерівноправність учасників ДПП; часта незбалансованість інтересів сторін; неспівпадіння горизонтів виконання проектів ДПП і стратегічного планування; короткостроковість державного бюджетування і розповсюджена практика зміни правил підприємницької діяльності; відсутність у проектах ДПП представництва громадянського суспільства як гаранта публічності взаємодії партнерів і врахування суспільного інтересу.

У третьому розділі **«Удосконалення організаційно-економічного механізму державно-приватного партнерства як інституційної складової модернізації економіки України»** визначені концептуальні підходи до розбудови механізмів ДПП на засадах проектного менеджменту; здійснено моделювання прийняття рішень щодо формування і реалізації ДПП; розроблено пропозиції щодо удосконалення чинних механізмів ДПП за його основними формами.

У дисертації акцентовано, що будь-які управлінські рішення щодо розвитку національної економіки можна реалізовувати як національний (галузевий, регіональний) управлінський проект. Пропоноване концептуальне бачення вирішення проблеми формування і розвитку ДПП на засадах проектного менеджменту охоплює дві основні площини участі держави в економіці – макроекономічне регулювання економічних процесів та їх інституціоналізацію, спрямовані на стратегічні цілі розвитку, з одного боку, і регуляторну політику, зорієнтовану на вплив держави на бізнес з метою залучення його до вирішення важливих проблем економічного і соціального розвитку країни, а також на підтримку приватного бізнесу (особливо малого та середнього підприємництва через долучення його до управлінського, інформаційного та іншого державного ресурсу) – з іншого.

Рішення щодо розв'язання проблеми економічного розвитку на засадах поєднання зусиль влади і бізнесу слід розглядати як проекти становлення і розвитку партнерств, а механізм реалізації цих рішень – як механізм управління проектами. Обґрунтовано, що в основу механізму формування системи управління проектами ДПП необхідно покласти принципи: діагностики проблем, гармонізації інтересів сторін; досягнення певної розвантаженості бюджетів у частині видатків на вирішення завдань економічного і соціального розвитку при можливості компенсації їх приватним сектором; досягнення синергії; довіри; наукового і законодавчого підкріплення.

Побудову системи партнерств на засадах проектного менеджменту запропоновано здійснити як поєднання ДПП-1 «Уряд – велика компанія» (наприклад, на основі концесії), підкріплених ДПП-2 «Місцевий орган влади / велика компанія – мале / середнє підприємство» (наприклад, на основі лізингу), що дозволить долучати великий, середній, малий бізнес до реалізації масштабних проектів держави і на цьому підґрунті вибудувати систему проектів ДПП з їх підсистемами, які відрізняються своїми механізмами. Для формування портфеля ДПП на державному, регіональному, місцевому рівнях запропонована критеріальна база, що об'єднує: доцільність створення ДПП з позиції очікуваної ефективності для країни, регіону, територіальної громади; очікувані ризики і можливості їх розподілу; своєчасність

реалізації спільних проектів; формування можливих «точок зростання»; бюджетні можливості органів влади щодо інвестування цього типу проектів; вплив реалізації проектів ДПП на структурну трансформацію національної економіки на засадах інноваційно-технологічного прориву, для практичної реалізації яких запропонована низка методик. Оскільки в підсумку мета досягається через реалізацію конкретних проектів ДПП, то розв'язання проблеми оптимізації процесу управління на засадах проектного менеджменту (включаючи конкурсний відбір) доцільно здійснювати на основі механізмів управління конкретними проектами. Сходження від побудови системи управління формуванням і розвитком ДПП на макро-мезо-локальному рівнях до рівня управління конкретним проектом впливає з принципу системності та зумовлене передусім тим, що недостатня імплементація ДПП як механізму і складової інституціонального забезпечення розвитку національної економіки викликана відсутністю належної кількості успішно реалізованих проектів.

Враховуючи, що найбільш поширеною формою ДПП в Україні є концесія, запропоновано модель управління проектом ДПП на засадах концесії, відмінну від типової схеми (механізму) управління проектами (рис. 2).

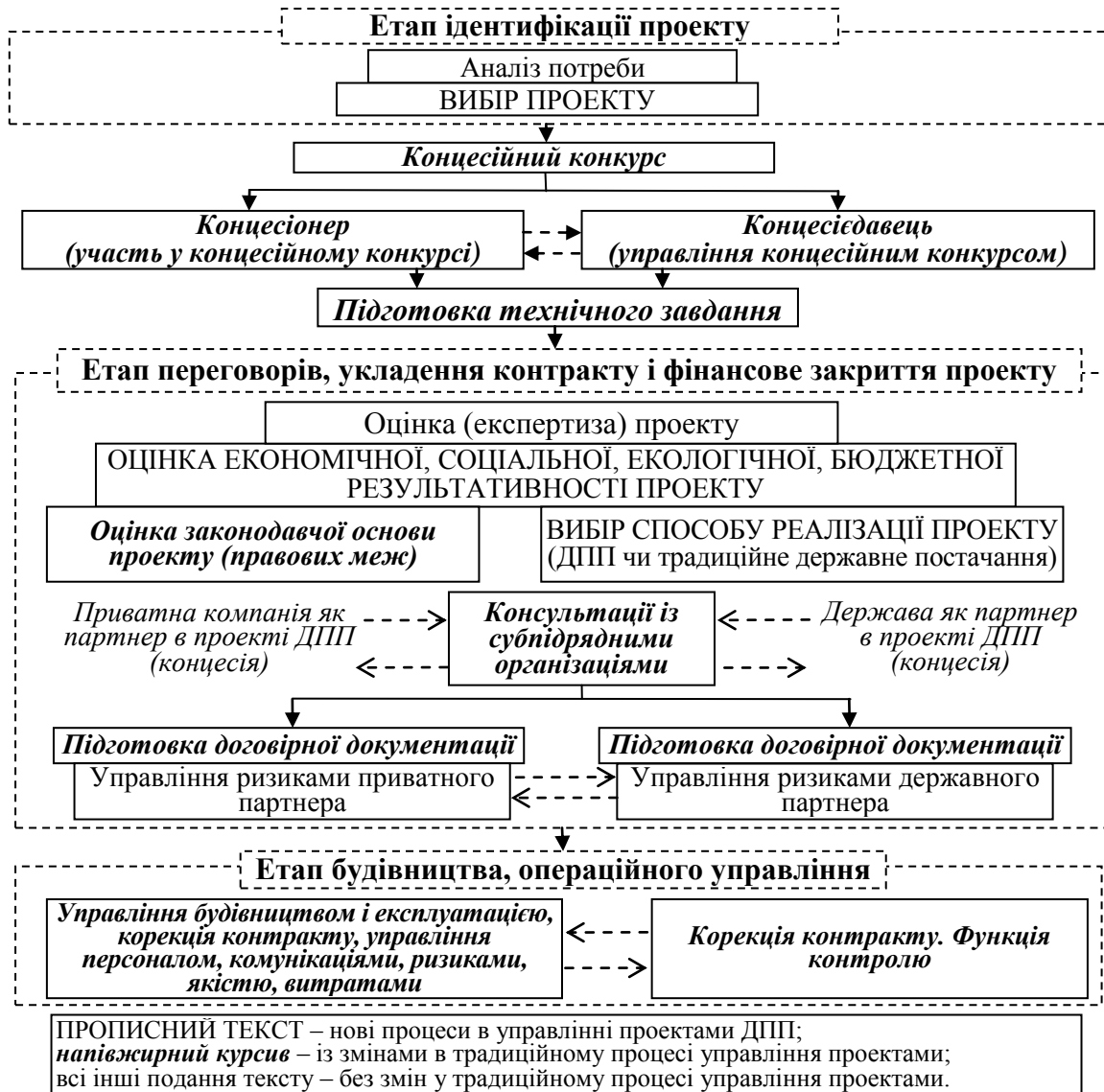

Рис. 2. Модель управління проектом ДПП на умовах концесії порівняно з традиційним механізмом управління проектами

Пропонований алгоритм дій з управління формуванням і реалізацією ДПП за механізмом концесії розглядається як основа інституціалізації управління становленням і розвитком проектами ДПП у площині макро-мікрорівень, оскільки в Україні в цьому контексті передбачені певні стандартизовані рішення. Обґрунтовано (для координації управлінських дій) доцільність існування державної управлінської групи, розроблено пропозиції щодо її складу і функцій.

У дисертації розроблено авторський підхід щодо прийняття управлінських рішень з формування і реалізації ДПП. Враховуючи, що основною проблемою розвитку ДПП є розподіл ризиків, розроблено економіко-математичну модель розподілу фінансових ризиків з урахуванням їх різноманітності згідно з ознаками: стадія життєвого циклу проекту, величина ризику, причина виникнення, способи і умови ефективного розподілу ризиків між сторонами проекту ДПП (табл. 2).

Запропоновану економіко-математичну модель апробовано в програмному середовищі Matlab, що дозволило створити програмне забезпечення із застосуванням нечіткої логіки, яка найбільше підходить для визначення і прийняття рішень у задачах з високим ступенем невизначеності, до яких відносять і розподіл фінансових ризиків у проектах ДПП. У результаті проведеного експериментального дослідження було доведено адекватність та можливість практичного використання запропонованої моделі.

Поняття «механізм» можна застосовувати до будь-якої взаємодії між економічними суб'єктами. Згідно з цим поясненням у дисертації запропоновано удосконалення чинних механізмів ДПП в Україні за окремими його формами, що спрямовано на підвищення ефективності як системоутворюючих галузей, так і національної економіки загалом. Вирішення цієї проблеми здійснено в кількох площинах: а) удосконалення імплементованих в українську практику чинних механізмів; б) вироблення пропозицій щодо імплементатії в інституційному середовищі країни механізмів ДПП, які визнані в зарубіжній практиці та відсутні в Україні; в) імплементатія чинних механізмів у сектори економіки, в яких така практика не використовувалась; г) усунення інституційних бар'єрів імплементатії механізму ДПП в інституційному середовищі.

Запропоновано: а) щодо механізму концесії: передбачити фіксацію права власності на створюваний об'єкт концесійного договору за приватним партнером; забезпечити доступ партнерів до міжнародного комерційного арбітражу; передбачити захист прав інвестора через звільнення від відповідальності за прийняті державою рішення, що негативно впливають на прибуток від проекту; започаткувати державну програму з надання пільгових кредитів для здійснення концесійної діяльності у пріоритетних сферах; започаткувати практику передачі права приватним партнерам на використання на засадах оренди земель, які розташовані поблизу доріг при механізмі концесії; започаткувати систему податкових стимулів та ін.; б) щодо договорів про спільну діяльність – розробити і впровадити у практичну діяльність закон, який визначатиме особливості передачі об'єктів партнерства на основі договорів про спільну діяльність; в) щодо угод про розподіл продукції – запровадити практику прогнозування ефекту партнерства з іноземним партнером за таким типом угод; г) для застосування механізму

лізингових контрактів – імплементувати запропоновану модель у схему організації ДПП на засадах лізингу.

Таблиця 2

Способи і умови розгляду ефективного розподілу ризиків між учасниками проекту ДПП

№ з/п	Способи і умови розподілу ризиків	Умовні позначення
1	Ризик несе той партнер, у якого $R_{i,opt} \rightarrow \min$	$R_{i,opt}^{дп}$, $R_{i,opt}^{пп}$ – величина ризику (за обсягом можливих фінансових втрат) з урахуванням заходів його пом'якшення партнерами; B_i – ймовірність настання ризику; Y_i – потенційний збиток від настання ризику; $B_{i,opt}^{дп}$, $B_{i,opt}^{пп}$ – ймовірність настання ризику з урахуванням заходів його пом'якшення партнерами; $Y_{i,opt}^{дп}$; $Y_{i,opt}^{пп}$ – потенційний збиток від настання ризику з урахуванням заходів його пом'якшення партнерами; $Z_i^{дп}$, $Z_i^{пп}$ – витрати на здійснення заходів з мінімізації ризику; $K_{еф}^{з,пп}$ – коефіцієнт ефективності заходів приватного партнера; $R_{заг}^{пп}$ – загальна величина ризиків, що припадають на приватного партнера; $R_{мал}^{пп}$ – загальна величина малих ризиків; $R_{сер}^{пп}$ – загальна величина середніх ризиків; $R_{крит}^{пп}$ – загальна величина критичних ризиків; $RCC_{min}^{пп}$ – гранична величина суми малих ризиків (ліміт); $RCC_{крит}$ – межа критичного ризику; $R_{інвест}^{пп}$, $R_{експ}^{пп}$, $R_{лікв}^{пп}$ – величина ризиків приватного партнера на інвестиційній, експлуатаційній і ліквідаційній стадіях реалізації проекту; $RCC_{інвест}^{пп}$, $RCC_{експ}^{пп}$, $RCC_{лікв}^{пп}$ – обмеження фінансових здатностей покриття ризиків приватного партнера на різних стадіях життєвого циклу проекту; $RCC^{дпп}$ – загальне обмеження фінансових можливостей покриття ризиків для обох партнерів; $EQ^{дпп}$ – власний капітал проектної компанії; $AI^{пп}$ – додаткові інвестиції приватного партнера; $\sum_1^m CF^{дп}$ – величина отриманих платежів від державного партнера у вигляді дотацій, субвенцій; $\sum_1^n CF^{пп}$ – сума ЧГП від проекту в період з 1 по n рік; SG – державні гарантії; K_d – понижуючий коефіцієнт, який використовується для розрахунку впливу державних (муніципальних) гарантій.
1.1	$R_{i,opt}^{дп} = (B_{i,opt}^{дп} \times Y_{i,opt}^{дп}) + Z_i^{дп}$ $R_{i,opt}^{пп} = (B_{i,opt}^{пп} \times Y_{i,opt}^{пп}) + Z_i^{пп}$	
2	Перенесення на приватного партнера ризиків, для яких виконується умова $R_{i,opt}^{пп} < R_{i,opt}^{дп}$, здійснюється відповідно до значення коефіцієнта $K_{еф}^{з,пп} = \frac{(B_i \times Y_i) - (B_{i,opt}^{дп} \times Y_{i,opt}^{дп})}{Z_i^{пп}}$	
3	Всі ризики, виходячи з їх величини, поділяться на малі, середні і критичні, тобто $R_{заг}^{пп} = R_{мал}^{пп} + R_{сер}^{пп} + R_{крит}^{пп}$	
4	Малі ризики переносяться на приватного партнера без визначення заходів пом'якшення в межах загального ліміту ($RCC_{min}^{пп}$): $\begin{cases} R_n \rightarrow \min \\ \sum_{i=m}^n R_i \leq RCC_{min} \end{cases}$	
5	Якщо для критичного ризику виконується умова $R_{i,opt}^{пп} \rightarrow \min$, то такий ризик розподіляється між партнерами відповідно до таких умов: $\begin{cases} R_{i,opt}^{пп} > RCC_{крит} \\ R_i^{пп} = RCC_{крит} \\ R_i^{дп} = R_{i,opt}^{дп} - RCC_{крит} \end{cases}$	
6	Величина ризиків, які перекладаються на приватного партнера, не має перевищувати його фінансових здатностей нести ризики на кожній зі стадій життєвого циклу проекту, тобто: $\begin{cases} R_{інвест}^{пп} \leq RCC_{інвест}^{пп} \\ R_{експ}^{пп} \leq RCC_{експ}^{пп} \\ R_{лікв}^{пп} \leq RCC_{лікв}^{пп} \end{cases}$	
7	Загальний обсяг ризиків проекту не повинен перевищувати сукупних фінансових можливостей обох партнерів, тобто: $R_{заг}^{дпп} \leq RCC^{дпп}$ $R_{заг}^{дпп} = R_{заг}^{пп} + R_{заг}^{дп}$	
7.1	$RCC_{інвест}^{пп} = AI^{пп} + \sum_1^n CF_{інвест} + SG \times K_d$	
7.2	$RCC_{експ}^{пп} = \sum_1^m CF_{експ}^{дп} + \sum_1^n CF_{експ}^{пп} + SG \times K_d$	
7.3	$RCC_{лікв}^{пп} = EQ^{дпп}$	

Така схема передбачає алгоритм взаємодії великого бізнесу, інвесторів в особі малих і середніх підприємств, лізингових компаній, комітетів (комісій) місцевих органів влади з гарантії за кредитами, підкомітету з лізингу при формуванні комплексного та інвестиційного проекту, який контролюється єдиним координуючим органом процесу ДПП, а також систему майнових, цінних, кредитних, фінансових та інших відносин.

Враховуючи реальний стан функціонування сектору охорони здоров'я в Україні, запропоновано запровадження в ньому механізму ДПП на основі концесії для надання медичних та профілактичних послуг, прерогатива яких сьогодні зберігається за державою, і введення до кола суб'єктів проектів ДПП неурядових організацій. Перспективною формою ДПП в аграрному секторі визначено його формування в межах розвитку кластерів. Обґрунтовано, що відповідно до характеру діяльності у сфері освіти можуть бути імплементовані два механізми: концесія (щодо розбудови матеріально-технічної бази) та договори про спільну діяльність (щодо перевезення школярів у сільській місцевості, підтримки і експлуатації спеціальних дошкільних і шкільних закладів).

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення і сформовано нові підходи до вирішення наукового завдання, що полягає в розробці теоретико-методичних положень, методичних і практичних рекомендацій з удосконалення організаційно-економічного механізму державно-приватного партнерства в системі інституціоналізації розвитку національної економіки. Результати дослідження характеризуються науковою новизною і дають можливість зробити певні узагальнюючі висновки, що мають теоретичне та практичне значення.

1. Необхідність існування інтегруючих точок співпраці державного і приватного секторів економіки, однією з яких є механізм ДПП, лежить в площині інституціоналізації розвитку національної економіки. Обґрунтовано, що механізм ДПП стає інституційним фактором розвитку сучасної економічної системи і, базуючись на контрактно-договірній формі, – інструментом регулювання соціально-економічного розвитку, тобто інструментом інституціоналізації цього розвитку. Кожна з поширених форм ДПП має бути наповнена конкретними механізмами та інструментами, які є важливими елементами правового, фінансового, податкового, цінного, економічного, організаційного та управлінського середовища взаємовідносин державних і приватних партнерів.

2. ДПП формується та імплементується в систему інституціонального середовища під впливом інтересів державного і підприємницького секторів і, відповідно, мотиваційних чинників агентів ринку, які зможуть обновлятися, не знижуючи стабільності відносин суб'єктів господарювання з державою. В роботі доведено, що при формуванні ДПП важливо враховувати мотиваційні чинники обох сторін, проте при прийнятті рішення щодо започаткування проектів ДПП слід застосовувати запропоновані автором критерії врахування спільних інтересів.

3. Виходячи із зарубіжного досвіду, методологічною базою дослідження, аналізу і формування механізму ДПП запропоновано вважати виокремлення основних організаційно-економічних моделей. Використання такого підходу дозволяє чітко ідентифікувати механізми партнерства при застосуванні певних його форм, сфери поширення, інституційну базу і місце в інституціональному забезпеченні розвитку національної економіки. Встановлено, що найбільший ефект забезпечує застосування механізму ДПП у системоутворюючих секторах економіки, а головною умовою результативності є чітко відпрацьована нормативно-правова база відносин.

4. Враховуючи складність проблеми імплементації та розвитку механізму ДПП в інституціональне середовище економіки, важливість глибокої оцінки адекватності механізмів функціонування ДПП для прийняття управлінських рішень, в основу теоретичного та емпіричного дослідження доцільно покласти застосування низки методологічних підходів з відповідними методами аналізу, напрацьованість яких у дисертації дозволила не лише здійснити обґрунтування доцільності започаткування (використання) механізму ДПП, діагностувати ступінь і проблеми імплементації окремих механізмів ДПП за основними, поширеними в Україні, формами, виявити інституційні бар'єри його активізації, а й може стати методологічною базою як для подальших наукових розвідок, так і економіко-аналітичної роботи в органах державної виконавчої влади та місцевого самоврядування при прийнятті управлінських рішень щодо укладання угод ДПП.

5. Емпірична оцінка розвитку системоутворюючих секторів економіки України в статичі та динаміці засвідчила, що в країні створився комплекс передумов і об'єктивних причин, які актуалізують більш широке використання механізму ДПП, зокрема: з одного боку, економічні – незадовільний ступінь виконання зобов'язань держави щодо забезпечення надання суспільних благ, невиконання започаткованих цільових програм, високий рівень зносу матеріально-технічної бази в більшості галузей, нестача фінансових, зокрема інвестиційних ресурсів для розвитку державного сектору, низька якість публічних послуг, недостатня інноваційність економічного розвитку, незадовільний стан транспортних комунікацій, потреба експлуатації власних родовищ; з іншого боку, інституційні – існуючий дисбаланс відносин між владою і бізнесом; відокремлення адміністративних важелів впливу влади від прямої участі у приватній власності, слабкий вплив малого і середнього бізнесу на владу; збереження частини підприємств стратегічного значення у державній власності, їх збитковість і необхідність підвищення ефективності їх фінансування.

6. Оцінка ступеня імплементації механізмів ДПП у досліджуваних секторах економіки засвідчила, що найбільшого поширення набули такі з них, як концесія, угоди про розподіл продукції, договори про спільну діяльність. В дисертації зроблено оцінку чинних в Україні механізмів та виявлено недоліки в частині майнових, організаційних, економічних, фінансових та управлінських відносин. На їх усунення доцільно спрямовувати управлінські рішення щодо удосконалення ДПП.

7. Виявлені на основі аналізу інституціонального середовища бар'єри щодо активізації успішного розвитку ДПП в Україні потребують акцентувати увагу на: удосконаленні законодавчої бази для розвитку механізму ДПП; чіткому розмежуванні повноважень між органами державної влади і координації їх діяльності; підвищенні інституційної спроможності учасників партнерства; застосуванні механізму інституційного партнерства; досягненні політичної та економічної стабільності; залученні до проектів ДПП третьої сторони – громадянського суспільства; розвиткові стратегічного цілеорієнтованого підходу до планування ДПП.

8. Чинний механізм організації та функціонування ДПП, як і імплементація його в систему інституціональної архітектури розвитку національної економіки, не набули системності. Обґрунтовано, що рішення щодо розв'язання проблем модернізації економічного розвитку на засадах поєднання зусиль влади і бізнесу можна розглядати як проекти становлення і розвитку партнерства, а дії з реалізації цих рішень – як механізм управління проектами, який доцільно започаткувати на запропонованих у дисертації принципах. Побудова системи партнерств на засадах проектного менеджменту дозволить поєднати через схему управління національні інтереси, інтереси великих компаній та інтереси малого бізнесу щодо реалізації масштабних проектів держави, заповнити інституційний вакуум в інституціональному середовищі розвитку національної економіки щодо спільної участі держави і бізнесу у вирішенні сучасних проблем економічного розвитку. В межах імплементації авторського концептуального підходу запропоновані механізми управління конкретними проектами на умовах концесії та лізингу.

9. Оскільки однією з основних проблем прийняття рішень щодо започаткування партнерства держави і бізнесу є розподіл між ними вигід і ризиків проекту, то увага менеджменту має бути зосереджена на його оптимізації. В дисертації запропоновано розв'язання цього завдання через використання методу економіко-математичного моделювання для розподілу фінансових ризиків. Постановка і розв'язання задач щодо розподілу ризиків між учасниками проектів ДПП дозволить вирішити завдання досягнення оптимального співвідношення витрат і вигід від проекту, сприятиме підвищенню його фінансової стійкості та платоспроможності учасників, досягненню цілей проекту, підвищить довіру до механізму ДПП як з боку приватного бізнесу, так і з боку держави.

10. Виявлені недоліки в чинних моделях ДПП за основними формами потребують удосконалення їх економічного механізму. Розроблені у цьому контексті пропозиції можуть бути реалізовані за умови: вдосконалення та розвитку нормативно-правової бази ДПП, зокрема прийняття спеціальних нормативно-правових актів, які б визначали особливості передачі в концесію об'єктів охорони здоров'я і освіти; доповнення Закону України «Про державно-приватне партнерство» конкретними механізмами реалізації його основних положень, внесення змін до Закону України «Про фінансовий лізинг»; вирішення проблеми ефективного планування і фінансування на довгострокову перспективу бюджетних видатків, яка є головною серед бар'єрів розвитку ДПП; розроблення ефективно діючих гарантійних моделей та виконання зобов'язань за угодами партнерства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Підгаєць С. В. Державно-приватне партнерство в системі інституційного забезпечення економічних процесів / А. Ф. Мельник, С. В. Підгаєць // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2011. – Вип. 1. – С. 7–19 (1,02/0,5 д. а., особистий внесок: охарактеризовано можливі форми взаємовідносин держави та бізнесу та розглянуто механізми їх застосування на прикладі окремих секторів економіки, запропоновано авторське трактування поняття «державно-приватне партнерство»).

2. Підгаєць С. В. Мотиваційні чинники розвитку державно-приватного партнерства / С. В. Підгаєць // Наука молода. – 2011. – Вип. 15-16. – С. 76–81 (0,44 д. а.).

3. Підгаєць С. В. Європейський досвід застосування моделей державно-приватного партнерства / С. В. Підгаєць // Журнал європейської економіки. – 2011. – Т. 10 (№ 3). – С. 291–305 (0,79 д. а.).

4. Підгаєць С. В. Державно-приватне партнерство в охороні здоров'я: прагматика та пріоритети / Т. Д. Сіташ, С. В. Підгаєць // Інноваційна економіка. – 2012. – № 2 (28). – С. 316–318 (0,35/0,15 д. а., особистий внесок: визначено та обґрунтовано, що ДПП може бути ефективним механізмом розвитку сфери охорони здоров'я).

5. Підгаєць С. В. Проблеми та перспективи розвитку державно-приватного партнерства в системі охорони здоров'я / С. В. Підгаєць, Т. Д. Сіташ // Економіка розвитку. – 2012. – № 3 (63). – С. 32–37 (0,43/0,3 д. а., особистий внесок: визначено основні недоліки існуючої моделі охорони здоров'я та напрями стратегічного розвитку ДПП у системі охорони здоров'я).

6. Підгаєць С. В. Модернізація системи охорони здоров'я / Т. Д. Сіташ, С. В. Підгаєць // Економіка. Фінанси. Право. – 2013. – № 11/2. – С. 9–12 (0,39/0,19 д. а., особистий внесок: виокремлено основні напрями модернізації системи охорони здоров'я; обґрунтовано, що одним з напрямів модернізації галузі може бути залучення приватного сектору економіки на засадах ДПП).

7. Підгаєць С. В. Економіко-математичне моделювання розподілу фінансових ризиків між учасниками державно-приватного партнерства / С. В. Підгаєць // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2015. – Вип. 2. – С. 137–145 (0,61 д. а.).

8. Підгаєць С. В. Моделі та організаційно-економічні механізми державно-приватного партнерства / С. В. Підгаєць // Економіка: проблеми теорії та практики. – 2010. – Вип. 265 : В 9 т. – Т. VI. – С. 1527–1534 (0,45 д. а.).

Опубліковані праці апробаційного характеру

9. Підгаєць С. В. Роль державно-приватного партнерства для економіки країни / С. В. Підгаєць // Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. молод. вчен. (м. Тернопіль, 24–25 лют. 2011 р.). – Тернопіль : Екон. думка, 2011. – С. 297–298 (0,12 д. а.).

10. Підгаєць С. В. Проблеми та перспективи розвитку державно-приватного партнерства в Україні / С. В. Підгаєць // Теорія та практика трансформаційних перетворень в економіці, політиці та культурі за умов розвитку глобалізаційних процесів : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 14 квіт. 2011 р.). – Тернопіль : СМП «Тайп», 2011. – С. 28–30 (0,12 д. а.).

11. Підгаєць С. В. Розвиток державно-приватного партнерства в Україні: теоретичний аспект / С. В. Підгаєць // Економічні механізми регулювання та контролю зовнішніх та внутрішніх економічних процесів : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 19 серп. 2011 р.). – К.: Аналіт. центр «Нова економіка», 2011. – С. 39–42 (0,16 д. а.).

12. Підгаєць С. В. Державно-приватне партнерство в процесі структурної політики регіону / С. В. Підгаєць // Інституціоналізація структурної політики на регіональному і муніципальному рівнях : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (м. Тернопіль, 27–28 жовт. 2011 р.). – Тернопіль : СМП «Тайп», 2011. – С. 139–142 (0,12 д. а.).

13. Підгаєць С. В. Ризики учасників державно-приватного партнерства та шляхи їх оптимізації / С. В. Підгаєць // Інтеграційний вибір України: історія, сучасність, перспективи : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (м. Вінниця, 10 квіт. 2012 р.). – Тернопіль : Крок, 2012. – С. 133–136 (0,13 д. а.).

14. Підгаєць С. В. Досвід державно-приватного партнерства в країнах Центральної та Східної Європи / С. В. Підгаєць // Публічне управління та регіональна політика в країнах Центральної і Східної Європи : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (АРК, смт Форос, 22 жовт. 2012 р.). – Тернопіль : Екон. думка, 2012. – С. 278–280 (0,12 д. а.).

15. Підгаєць С. В. Державно-приватне партнерство як фактор соціально-економічного розвитку України / С. В. Підгаєць // Проблеми розвитку економічних, соціальних, інформаційних зв'язків та кооперації : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. проф.-викл. складу та практик. працівників галузі госп-ва (м. Вінниця, 27 лют. 2013 р.). – Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2013 – С. 281–286 (0,2 д. а.).

16. Підгаєць С. В. Шляхи подолання інституційних бар'єрів активізації державно-приватного партнерства в Україні / С. В. Підгаєць // Проблеми та перспективи розвитку національних економік в сучасних умовах : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (м. Вінниця, 9 квіт. 2013 р.). – Тернопіль : Крок, 2013. – С. 124–127 (0,13 д. а.).

17. Підгаєць С. В. До питання розподілу фінансових ризиків між учасниками державно-приватного партнерства в процесі реалізації спільних проектів / С. В. Підгаєць // Влада і бізнес: актуальні проблеми партнерства : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (АРК, смт Форос, 17–18 жовт. 2013 р.). – Тернопіль : ТНЕУ, 2013. – С. 218–222 (0,18 д. а.).

18. Підгаєць С. В. Фінансові аспекти розвитку державно-приватного партнерства в Україні / С. В. Підгаєць // Соціально-економічний розвиток України в умовах світової фінансової нестабільності : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (м. Вінниця, 9 квіт. 2014 р.). – Тернопіль : Крок, 2014. – С. 56–58 (0,12 д. а.).

19. Підгаєць С. В. Проблеми та перспективи розвитку механізму державно-приватного партнерства в Україні / С. В. Підгаєць // Формування моделі розподілу

влади «цент-місцевість»: теорія і практика : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 9–10 жовт. 2014 р.). – Тернопіль: ТНЕУ, 2014. – С. 192–194 (0,11 д. а.).

20. Підгаєць С. В. До питання розподілу фінансових ризиків між учасниками державно-приватного партнерства / С. В. Підгаєць // Конкурентоспроможність національної економіки та освіти: пошук ефективних рішень : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (м. Вінниця, 15 квіт. 2015 р.). – Тернопіль : Крок, 2015. – С. 30–32 (0,12 д. а.).

21. Підгаєць С. В. Концептуалізація системи управління проектами становлення і розвитку державно-приватного партнерства / С. В. Підгаєць // Розвиток регіонів та громад в умовах адміністративно-територіальної реформи: загрози і перспективи : матеріали Міжн. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль – смт Вишнівець, 20–21 жовт. 2015 р.). – Тернопіль: Крок, 2015. – С. 237–241 (0,12 д. а.).

АНОТАЦІЯ

Підгаєць С. В. Механізм державно-приватного партнерства в системі інституціоналізації розвитку національної економіки. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Тернопільський національний економічний університет, Тернопіль, 2015.

Дисертаційна робота присвячена дослідженню теоретико-методичних засад розвитку механізму державно-приватного партнерства (ДПП) та розробці пропозицій щодо його удосконалення як інституційної складової модернізації національної економіки.

Розкрито теоретичні основи взаємодії державного і приватного секторів економіки. Визначено мотиваційні чинники державного і підприємницького секторів економіки щодо формування і розвитку ДПП. Узагальнено зарубіжний досвід, на основі якого виокремлено основні моделі ДПП, які визначені методологічною (інституційною) базою вибору моделі, механізмів і форм ДПП.

На основі системного аналізу стану та умов функціонування системоутворюючих секторів економіки України виявлено передумови й обґрунтовано необхідність розширення практики імплементації ДПП. Зроблена оцінка ступеня використання в Україні чинних механізмів ДПП (концесії, угоди про розподіл продукції, договору про спільну діяльність тощо), дано їх оцінки та виявлено інституційні бар'єри щодо їх подальшого розвитку.

Запропоновано концептуальні підходи до розбудови ДПП на засадах проектного менеджменту, що дозволить долучати всі рівні бізнесу до реалізації масштабних проектів держави як на національному, регіональному, так і на локальному рівнях. На основі економіко-математичного моделювання розподілу фінансових ризиків запропоновано підхід до прийняття управлінських рішень щодо формування і реалізації ДПП. Вироблено пропозиції щодо удосконалення механізму ДПП у системоутворюючих секторах економіки за основними його формами.

Ключові слова: державно-приватне партнерство (ДПП), механізм державно-приватного партнерства, інституціоналізація, концесія, угоди про розподіл продукції, договір про спільну діяльність, лізинг.

АННОТАЦИЯ

Подгаец С. В. Механизм государственно-частного партнерства в системе институционализации развития национальной экономики. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Тернопольский национальный экономический университет, Тернополь, 2015.

Диссертация посвящена исследованию теоретико-методических основ развития механизма государственно-частного партнерства (ГЧП) и разработке предложений по его совершенствованию как институциональной составляющей модернизации национальной экономики.

Раскрыты теоретические основы взаимодействия государственного и частного секторов экономики, представлены основные научные подходы в исследовании сотрудничества государства и частного сектора экономики, сформирована модель участия государства в экономике с учетом института партнерства государства и частного сектора экономики. Проведен анализ мотивационных факторов государственного и предпринимательского секторов экономики по формированию и развитию ГЧП, обоснована целесообразность внедрения механизма государственно-частного партнерства. Обоснована сущность организационно-экономического механизма ГЧП в системе институционализации развития национальной экономики. Обобщен зарубежный опыт, на основе которого выделены основные модели ГЧП, которые определены методологическим (институциональным) базисом выбора модели, механизмов и форм ГЧП.

Для проведения системного анализа процессов формирования механизма ГЧП предложен методический инструментарий исследования предпосылок и условий его имплементации. На основе выработанных индикаторов дана оценка реального состояния системообразующих секторов экономики и выявлена потребность в развитии ГЧП в этих секторах. Проведена экспертная оценка практики применения действующих механизмов ГЧП в Украине. Выявлен ряд институциональных барьеров развития ГЧП.

Разработан концептуальный подход к формированию и имплементации механизма ГЧП в систему институциональной архитектоники Украины, базирующийся на проектном менеджменте и позволяющий обеспечить системность в имплементации ГЧП в институциональную среду, привлекать все уровни бизнеса к реализации масштабных проектов государства как на национальном, региональном, так и на локальном уровнях. Предложена институциональная модель управления проектами ГЧП на условиях концессии. Используя методы экономико-математического моделирования распределения финансовых рисков, предложен подход к принятию решений по формированию и реализации ГЧП. Разработаны предложения по развитию механизмов ГЧП в основных системообразующих секторах экономики в отношении всех основных форм (концессии, договоров на распределение продукции, договоров о совместной деятельности, лизинга).

Ключевые слова: государственно-частное партнерство (ГЧП), механизм государственно-частного партнерства, институционализация, концессия, соглашения о разделе продукции, договор о совместной деятельности, лизинг.

ANNOTATION

Pidgaiets S. V. The mechanism of state-private partnership in the system of institutionalization of the development of the national economy. – Manuscript.

The dissertation for the academic degree of a philosophy doctor in economics (candidate of economics), specialty 08.00.03 – economics and management of national economy. – Ternopil national economic university, Ternopil, 2015.

The dissertation provides a complex analysis of theoretic and methodologic principles of development of the mechanism of state-private partnership (SPP) and elaboration of the propositions towards its improvement as of an institutional constituent of modernizing the national economy.

The dissertation expands the theoretic principles of interaction of the state and private sectors of economy. The motivation factors of state and private sectors in the formation and development of state-private partnership have been defined. The research has also scrutinized the relevant foreign experience, which has enabled to outline and define the major models of SPP that serve as methodologic (institutional) basis of model selection, as well as of mechanisms and forms of the SPP.

The systemic analysis of the state and conditions of functioning of the system-building sectors of economy enabled to define the prerequisites and prove the necessity of expanding the practice of implementing the SPP. It has been estimated to what extent the valid mechanisms of SPP (concession, agreements on ware distribution, cooperation etc.) are applied and exercised in Ukraine, their appraisal being made and the institutional barriers to their further development being detected.

Conceptual approaches to its development on the principles of project management have been proposed, which will enable to involve all levels of business to the realization of large-scale state projects at national, regional and local levels. On the basis of economic-mathematic modelling of financial risks distribution, an approach to making managerial decisions concerning the formation and realization of SPP has been proposed. The research has also put forward the propositions to improve the SPP mechanism in the system-building sectors of economy in accordance with its main forms.

Key words: state-private partnership (SPP), mechanism of state-private partnership, institutionalization, concession, agreements on ware distribution, cooperation, leasing.